

справлятися з возрастаючими в умовах «неологічного бума» вербокративними потребами носителей мови.

Універсальною характеристикою всіх живих, функціонуючих мов є їх здатність розвиватися і удосконалюватися. Динаміка розвитку будь-якої мови як складної організації пов'язана з «періодическим чередуванням режимів ускорення процесів і їх уповільнення, режимів структуралізації і деіструкції, частинного розпаду структур, з періодическим зміщенням фокусу впливу від центру до периферії і навпаки» [7, с. 13-14]. Динаміка розвитку мовотворення сучасної англійської мови обумовлюється трансуровневим характером її структурних взаємозв'язків з іншими рівнями мовної системи (в першу чергу, лексического), динамізмом самих вербокративних процесів, мобільністю, поліфункціональністю і «полікомбінативністю» мовотворення і механізмів. Періодическа модернізація ядерних засобів і механізмів вербокративних за рахунок периферійних, створення нових комбінативних засобів мовотворення, збагачення арсеналу мовотворення засобами шляхом транс-орієнтації конститутивних одиниць мови і одночасне «зсмигнення» в периферійну зону «устарілого», вербокративно-пасивного матеріалу – все це визначає характер еволюційного розвитку системи мовотворення сучасної англійської мови.

Таким чином, використання синергетического підходу в дослідженні мовотворення відкриває для нас величезні можливості в вивченні тих «асистемних» явищ і «атипичних» процесів, які не знаходять пояснення в умовах застосування традиційної наукової парадигми. Представлений в статті досвід застосування синергетического формату дає можливість утвердити, що мовотворення є макросистемою, яка представляє собою класический приклад синергетическої системи, і що її організація забезпечує їй можливість справлятися з усіма возрастаючими номінативними потребами носителей англійської мови. Предметом подальшого дослідження може стати вивчення проблеми синхронності / асинхронності розвитку макросистем в складі мовної суперсистеми.

Література

1. Алікаєва Г. В. Единиці дериваційного рівня, складені з мовотворення гнізд і мовотворення рядів // Філологічні науки, 1999. – № 1. – С. 35-40.
2. Бранський В. П. Теоретическі основи соціальної синергетики // Проблеми філософії, 2000. – № 4. – С. 112-116.
3. Василькова В. В. Порядок і хаос в розвитку соціальних систем. Синергетика і теорія соціальної самоорганізації. – СПб.: Лань, 1999. – 480 с.
4. Гречко В. А. Теорія мовознавства. – М.: Вища школа, 2003. – 375 с.
5. Зацний Ю. А. Англо-руський словар нових слів і словосполучень (рубеж століть). – Запоріжжя: Запоріжський гос. університет, 2000. – 243 с.
6. Зацний Ю. А., Бутов В. Н. Нова громадсько-політическа лексика і фразеологія англійської мови. – Запоріжжя: Запоріжський гос. університет, 2000. – 198 с.
7. Князева Е. Н., Курдюмов С. П. Основи синергетики. Режими зострення, самоорганізація, темпоміри. – СПб.: Алетей, 2002. – 414 с.
8. Князева Е. Н. Саморефлективна синергетика // Проблеми філософії. – 2001. – № 10. – С. 99-113.
9. Семенець О. О. Синергетика поетического слова. – Кіровоград: Імекс ЛТД, 2004. – 338 с.
10. Семчинський С. В. Загальне мовознавство. – К.: Око, 1996. – 416 с.
11. Gleason H. A. An Introduction to Descriptive Linguistics. – London: Holt, Rinehart and Winston, 1984. – 503 p.

Єрошенко Т. М.

РОЛЬ МЕТАФОРИ У РОЗКРИТТІ КОГНІТИВНОГО СТИЛЮ ДЕНА БРАУНА

(на матеріалах романів «Angels and Demons», «The Da Vinci Code», «Deception Point», «Digital Fortress»)

Дана стаття пропонує новий підхід до вивчення лінгвістических явищ з когнітивного аспекту: особливості когнітивного стилю американського автора Дена Брауна розглядаються на основі індивідуально-авторської образності на прикладах метафор, які застосовані автором на позначення релігійних емоцій персонажів.

Проблема втілення різнопланових емоцій у художньому тексті достатньо широко розглянута у лінгвістиці у дослідженнях вітчизняних та зарубіжних вчених (В. І. Шаховський, Н. А. Красавський, Л. Г. Бабенко, Р. Дірвен та інші), але проблема мовного втілення саме релігійних емоцій і досі залишається недослідженою. Крім того, не існує чіткого визначення терміну «релігійна емоція». Отже, термінологічна невизначеність поняття релігійних емоцій із точки зору сучасної лінгвістики та відсутність комплексного підходу до їх дослідження зумовлюють необхідність всебічного аналізу їх природи з використанням новітніх методик, зорієнтованих на проникнення в глибинні механізми художньої творчості.

Зазначимо, що під релігійними емоціями ми розуміємо різновид натуральних емоцій людини, які є спрямованими на релігійний об'єкт, або емоції, які виникли під впливом релігійних думок, образів. Серед провідних релігійних емоцій, які є представленими у досліджуваних текстах Д. Брауна, нами виокремлюються емоції СТРАХУ, РАДОСТІ, ГНІВУ та НЕНАВИСТІ.

Варто констатувати, що когнітивний стиль автора чи персонажа художнього тексту визначається з опорою на слова різних частин мови, синтаксичні конструкції, різноманітні угруповання лексики (іменування персонажів, позначення кольорів тощо), образні засоби. У своєму дослідженні особливої уваги ми приділяємо саме образним засобам, які використовуються Д. Брауном на позначення релігійних емоцій.

Враховуючи здобутки у вивченні когнітивного стилю в лінгвістиці і психології, дана стаття має на меті розглянути когнітивний стиль автора, ґрунтуючись на метафорах, які використовуються у текстах Д. Брауна на позначення релігійних емоцій. Об'єктом дослідження є концептуальні метафори, які втілюють релігійні емоції в досліджуваному матеріалі. Предметом вивчення є метафоричні когнітивні моделі релігійних емоцій та їх репрезентація у мові. Відсутність комплексного лінгвістического дослідження релігійних емоцій та мовних засобів їх втілення зумовлюють необхідність такого аналізу.

Актуальність даного дослідження зумовлено його антропоцентричною спрямованістю. Антропоцентричність визначається як глобальна тенденція у сучасній науковій думці, яка виявляється у лінгвістиці у

вигляді пильної уваги до того, що називають «людським фактором у мові» [5, с. 5]. Однією із складових людського фактору у мові є емоційна сфера мовленнєвої діяльності людини.

Слід сказати, що емоційна сфера як одна із складових людського фактора у мові знаходить відбиток у категорії емотивності. Проблема емотивності трактується дослідниками неоднозначно. Категорія емотивності охоплює всю систему мови, при чому ряд дослідників (Ш. Баллі, В. І. Шаховський), перш за все, вважають емотивність семантичною характеристикою одиниць мови. У той же час, інші дослідники розглядають емотивність як характеристику тексту (Т. ван Дейк, І. В. Арнольд). Погоджуючись із багатьма вченими (Т. Ван Дейк, І. В. Арнольд, В. А. Маслова), ми вважаємо емотивність текстовою категорією і підтримуємо думку про те, що засобами реалізації категорії текстової емотивності можуть бути мовні засоби всіх рівнів мови. При цьому особлива роль у створенні категорії емотивності у художньому тексті належить саме образності.

Відповідно до сучасних представлень стилістики та лінгвістики тексту [3; 6], образність – одна із найважливіших характеристик художнього тексту. Образність викликає у реципієнта емоційне сприйняття переданої інформації і, відповідно, сприяє залученню читача до вигаданого світу художнього твору (І. В. Арнольд, Н. Д. Арутюнова).

З цієї точки зору, категорія образності у художньому тексті знаходить своє конкретне виявлення у вигляді художніх образів, представлених різними тропами. Серед інших образних засобів, що лежать в основі репрезентації емоцій персонажів у текстах романів Д. Брауна, важливу роль відіграють метафори.

Таемниця метафори приваблювала до себе увагу великих мислителів, починаючи з Аристотеля [2]. У наш час можна говорити про три підходи до розуміння метафори: семантичний, прагматичний та когнітивний. У семантичному аспекті метафора розглядається як засіб номінації, модель семантичної деривації (Н. Д. Арутюнова, В. Н. Телія, М. В. Нікітін, М. Блек). У прагматичному аспекті метафора розуміється як особливе вживання мови, результатом якого є створення прямо не вираженого смислу, шляхом імплікації тому, що позначається, деяких властивостей або ознак того, що позначає (М. Бергман, Дж. Серль, А. Мартиних). З погляду когнітивного підходу, метафора є одним із базових механізмів мислення, інструментом пізнання. За Дж. Лакоффом і М. Джонсоном, «[...] метафора проникає в наше повсякденне життя, і не лише в мову, а й у думки та дії. Наша звична концептуальна система, в межах якої ми одночасно думаємо і мислимо, є фундаментально метафоричною по суті» [8 с. 3]. У результаті, метафора є визначальною у житті індивіда завдяки її ролі як засобу мислення і сприйняття світу, що ми беремо до уваги у контексті нашої роботи у процесі дослідження когнітивного стилю Д. Брауна.

Основна теза когнітивної теорії метафори зводиться до наступної ідеї: метафоризація базується на взаємодії двох структур знань: когнітивної структури «джерела» (source domain) і когнітивної структури «мети» (target domain) [8, с. 46]. Для емоцій, релігійних емоцій зокрема, метафора є основним засобом виразу у мові, що не є дивним: емоція – це дещо, що не спостерігається безпосередньо і не піддається вербалізації [1, с. 41]. Метафора – це когнітивний інструмент, що дозволяє нам розуміти абстрактні по своїй природі поняття у більш конкретних термінах. Стійкі відповідності між цариною джерела й цариною мети, фіксовані у мовній та культурній традиції даного суспільства, отримали назву «метафоричних моделей» [8, с. 149]. Іншими словами, метафорична модель – це стереотипний образ, за допомогою якого організується досвід, знання про світ.

Метафора являє собою засіб для розкриття авторської концептуальної картини світу. Крім того, пізнавальна функція метафори проявляється в її формувальній ролі: вона не лише формує уявлення про об'єкт, а й визначає спосіб і стиль мислення про нього [4, с. 14]. Метафора розкриває особливості індивідуальних когнітивних процесів, зв'язуючи раціональне та ірраціональне у свідомості людини.

Отже, аналіз образності у рамках концептуальної семантики передбачає визначення концептів, які підводяться під сутності релігійних емоцій, та виявлення концептуальних схем, на яких ґрунтуються тропи. У свою чергу, особливості концептуального універсуму визначають специфіку когнітивного стилю автора [7, с. 149].

У нашому дослідженні ми виокремлюємо низку найбільш вживаних когнітивних метафоричних моделей, що застосовуються Д. Брауном у процесі вербалізації релігійних емоцій персонажів, прикладом яких є наступні моделі:

FEAR IS COLD (СТРАХ – ЦЕ ХОЛОД)

As the chill rose through her flesh, she felt an unexpected apprehension (DVC, p. 42).

Kohler's eyes turned to ice (AD, p. 13).

Everyone froze (DVC, p. 361).

Senator Sexton's eyes flash froze, two ice crystals boring into her (DP, p. 6).

Rachel felt a distant chill (DP, p.10).

JOY/HAPPINESS IS SOMETHING THAT MAKES SOME PARTS OF THE BODY MOVE (РАДІСТЬ/ЩАСТЯ – ЦЕ ДЕЩО, ЩО ПРИМУШУЄ ВОРУШИТИСЯ ДЕКОТРІ ЧАСТИНИ ТІЛА)

When Silas hung up the phone, his skin tingled with anticipation (DVC, p. 13).

His blood pounded as he knelt down before it (DVC, p. 127).

...and yet his soul sang with satisfaction of service to the Lord (DVC, p. 12).

Gabrielle's pouty lips were still moving (DP, p. 14).

Rachel dashed in, her heart racing (DP, p. 31).

Misguided sheep, Aringarosa thought, his heart going out to them (DVC, p. 31).

ANGER IS FIRE (ГНІВ – ЦЕ ВОГОНЬ)

A sudden explosion of rage erupted behind the monk's eyes (DVC, p. 136).

Silas felt as if his body were on fire (DVC, p. 369).

Rachel stared, her eyes smoldering (DP, p. 6).

HATRED IS A SUBSTANCE THAT MAKES OBJECTS MOVE (НЕНАВИСТЬ – СУБСТАНЦІЯ, ЯКА МОЖЕ ВИКЛИКАТИ РУХ)

The memories of fear and hatred surfaced like a monster from the deep (DVC, p. 56).

Terror and rage coursed through him now (DVC, p. 386).

Таким чином, проаналізувавши тексти зазначених вище романів Д. Брауна можна сказати, що у творчості письменника домінуючими є метафори на позначення таких релігійних емоцій персонажів як емоція страху та емоція радості.

Отже, аналіз мовного матеріалу свідчить про те, що індивідуально-авторська образність виступає важливим показником особливостей когнітивного стилю Д. Брауна. Як референти, так і кореляти тропів несуть інформацію про специфіку авторських когнітивних пріоритетів.

Значущість індивідуально-авторської образності у розкритті особливостей когнітивного стилю мовної особистості автора спонукає до подальшого ґрунтовного аналізу концептів релігійних емоцій, метафоричних концептів у контексті їх мовної та текстової реалізації при аналізі художнього твору.

Література

1. Апресян Ю. Д. Образ человека по данным языка: попытка системного описания // Вопросы языкознания. – 1995. – № 1. – С. 37-67.
2. Аристотель. Этика. Политика. Риторика. Поэтика. Категории: Пер. с древнегреч. – Минск: Литература, 1998. – 138 с.
3. Арнольд И. В. Стилистика: Современный английский язык. – М.: Флинта: Наука, 2004. – 384 с.
4. Арутюнова Н. Д. Метафора и дискурс // Теория метафоры. – М.: Прогресс, 1990. – С. 5-32.
5. Голубкова Н. Н. Лингвостилистические особенности категории эмотивности в психологической прозе: Дис... канд. филол. наук. – СПб., 2003. – 154 с.
6. Тураева З. Я. Лингвистика текста: Лекции. – СПб.: Образование, 1993. – 38 с.
7. Freeman D. Songs of experience: New books on metaphor // Poetics today. – 1994. – Vol. 12, № 1. – P. 145-164.
8. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. – Chicago: University of Chicago Press, 2003. – 276 p.

Список джерел ілюстративного матеріалу

- Brown D. Angels and Demons (AD). – New York: Pocket Star Books. – 2000. – 572 p.
Brown D. Deception Point (DP). – London: Transworld, 2004. – 590 p.
Brown D. The Da Vinci Code (DVC). – New York: Doubleday. – 2003. – 454 p.

Жарикова М. В.

АНАЛИЗ УРОКА КАК ЖАНР МЕТОДИЧЕСКОГО ДИСКУРСА

Термин «дискурс» имеет различные значения. Прежде всего это понятие ассоциируется со всеми видами коммуникации в обществе (коммуникативный дискурс, речевой, вербальный, невербальный, современные дискурсивные практики, дискурс молчания), коммуникацией в рамках отдельных каналов (визуальный, слуховой, тактильный), проявлением правил общения, способов изложения и воплощения прагматической цели коммуникантов (этикетный, дидактический и т. д.). Дискурс определяют как носителя разных типов информации в коммуникации: рациональной, духовной веры, мировоззрения и т. д. Некоторые исследователи отождествляют его с предметом исследования разных наук (социологический, политологический, филологический). Во многих текстах дискурс воспринимается как проявление культурной коммуникации, этнокультурных особенностей общения, культурно-исторических ценностей. Социальные, возрастные и половые характеристики участников коммуникации тоже отождествляются с видами дискурса.

Понятие дискурса часто ассоциируется с типами и формами речи, принципами построения сообщения, его риторикой, характеристиками речи отдельного коммуниканта и групп людей. Дискурс рассматривается и как функциональный стиль, разновидность речи, разновидность функционального стиля, его реализация в разных сферах общения.

С учетом разных значений и подходов к понятию «дискурс» мы приведем определение, данное Н.К. Кравченко: «дискурс – сложное коммуникативно-когнитивное явление, соответствующее замкнутой коммуникативной ситуации, имеющей когнитивную основу в виде представлений/знаний коммуникантов друг о друге и о ситуации общения, включая многоуровневое погружение коммуникантов в различные знаковые системы...» [5].

Существуют разнообразные типологии дискурса, которые ориентированы на разнородные основания и критерии. Одной из самых полных классификаций дискурсов является, на наш взгляд, классификация Г. Г. Почепцова. Он выделяет теле- и радиодискурсы, газетный, театральный, кинодискурс, литературный дискурс, дискурс в сфере публичных рилейшенз (ПР), рекламный дискурс, политический дискурс, религиозный дискурсы. Так, известны классификации дискурсов в зависимости от устного и письменного типов общения; количества участников; принципа «истинности – неистинности» передачи информации; взаимосвязи прагматем – интенции и интерпретанты; критерия иллюкуции. Существует дифференциация дискурса исходя из уровня сложности речевоздействующего пространства. Одна из наиболее распространенных и общепринятых классификаций опирается на сферы дискурсивного общения (педагогический, юридический, газетный, политический, интернетдискурс, рекламный, фольклорный и др.). Развернутая типология дискурсов с опорой на составляющие модели коммуникации предложена в монографии Ф. С. Бацевича [2].

Объектом нашей статьи является методический дискурс как разновидность образовательного дискурса, в который, кроме него, входят педагогический, учебный, учебно-педагогический, учебно-воспитательный дискурсы. Н. А. Комина выделяет также «организационный дискурс в учебной коммуникации», который, при ближайшем рассмотрении, оказывается синонимичным учебному.

Целью нашей работы является описание одного из самых распространенных гипержанров методического дискурса – анализа урока. Актуальность темы определяется тем, что в настоящее время к анализу урока не осуществляется текстовый подход; такой жанр, как анализ урока, в методических исследованиях предметом